

Reactie op internetconsultatie wetsvoorstel leeruitkomsten

Renske Vissers, beleidsmedewerker onderwijs AOb, 7 juli 2021

We zien in dit wetsvoorstel veel kansen om opleidingen flexibeler in te richten en daarmee opleidingen aantrekkelijker te maken voor volwassenen. Specifiek voor de lerarenopleidingen maakt de mogelijkheid tot het werken met leeruitkomsten het gemakkelijker om opleidingstrajecten op maat aan te bieden voor zij-instromers en voor leraren die een extra bevoegdheid willen behalen. Gezien het lerarentekort is dit een goede stap om de weg naar het lerarenberoep aantrekkelijker te maken. Vanuit onze achterban in het hoger onderwijs zijn er echter verschillende zorgen omtrent dit wetsvoorstel. Dit heeft voornamelijk betrekking op de toepassing van leeruitkomsten in de voltijds opleiding en de gevolgen die het kan hebben voor de waarde van het diploma. Beide zullen hieronder worden toegelicht, vervolgens worden er nog aandachtspunten geformuleerd m.b.t. medezeggenschap, bekostiging, inwerkingtreding, het studieplan en het BSA.

Voltijds opleidingen

Voor studenten die naast hun studie een relevante baan hebben in de betreffende sector waarop de opleiding zich richt, is het werken met leeruitkomsten een middel om werkplekleren te bevorderen en daarmee de opleiding meer naar wens van de student in te richten. Dit betreft studenten die een duaal- of deeltijd traject volgen. De meerwaarde voor deze studenten blijkt ook uit de evaluatie van het experiment leeruitkomsten, dat zich enkel richtte op duaal- en deeltijd opleidingsvarianten. Daarnaast kan in het kader van het lerarentekort het werken met leeruitkomsten van meerwaarde zijn voor zij-instromers of leraren die een extra bevoegdheid willen halen.

Het werken met leeruitkomsten lijkt echter voor de reguliere voltijdsstudent minder geschikt, dit heeft meerdere redenen:

- De doelstelling van het experiment leeruitkomsten was enkel gericht op het stimuleren van LLO onder volwassenen. We zien daarom geen verband met de verbreding naar voltijd.
- Voltijdsstudenten zijn doorgaans 17/18 jaar. Deze doelgroep heeft weinig zicht op wat de opleiding of de praktijk behelst en heeft daarom nog geen gronden op basis waarvan ze keuzes kunnen maken. Uit de praktijk blijkt ook dat het overgrote deel van deze studenten wanneer de mogelijkheid er is, kiest voor het volgen van het cursusaanbod i.p.v. een flexibeler leerroute.
- Vanuit de zelfdeterminatietheorie van Deci & Ryan beredenerend, zou gepersonaliseerd leren een positief effect hebben op de motivatie van studenten. Echter wordt hierbij voorbijgegaan aan de relatiecomponent en daarbij ook de socialiserende functie van het onderwijs.
- Bij (de start van) de voltijdsvariant kennen opleidingen doorgaans geen praktijkcomponent binnen een professionele omgeving, waardoor ons inziens de grootste meerwaarde van het werken met leeruitkomsten (het bevorderen van werkplekleren) niet tot zijn recht komt.

Waarde van het diploma

Het werken met leeruitkomsten heeft risico's voor de waarde van het diploma en daarmee de uitstroom (werkveld) en doorstroommogelijkheden (toelaatbaarheid vervolgopleiding) voor studenten. De leeruitkomsten zijn breed geformuleerd, waardoor de student hier een eigen invulling aan kan geven en er vaak voorbij wordt gegaan aan de kenniscomponent van de opleiding. De consequentie is dat studenten door middel van de persoonlijke leerroute zich bekwamen in een smal en praktijkgericht deel. De eindtermen, die essentieel zijn voor uit- en doorstroom, kunnen hierdoor niet voldoende bewaakt worden.

In het wetsvoorstel ontbreekt de mogelijkheid dat het instellingsbestuur eisen mag stellen omtrent het verrichten van werkzaamheden tijdens het volgen van de opleiding indien de desbetreffende werkzaamheden in de onderwijs- en examenregeling als onderwijseenheden zijn aangemerkt.

Het werken met leeruitkomsten kan daarom enkel en alleen plaatsvinden als er een concreet en gespecificeerd landelijk beroepsprofiel is er en duidelijke beroepseisen (startkwalificaties) zijn waarop de opleiding aansluit en dus ook de leeruitkomsten naar geformuleerd kunnen worden. Specifiek wat betreft de lerarenopleidingen is de betrokkenheid van de beroepsgroep leraren bij de vertaling van de bekwaamheidseisen naar leeruitkomsten essentieel.

Zorgen over de validiteit van toetsing van leeruitkomsten worden ook geplaatst in het licht van eerdere kwaliteitsdiscussies in het HBO en de fors toegenomen regeldruk na de excessen op Hogeschool Inholland. De vraag is of deze omslag naar flexibilisering met outputgerichte benadering niet tot dezelfde problemen zal leiden.

Het omzetten van werkervaring die is opgedaan voorafgaande aan de start is lastig. Er is onder onze achterban twijfel of de examencommissies in staat zijn eerdere ervaringen te valideren. Die ervaring moet van recente datum zijn, relevant en op het vereiste niveau en moet passen bij de leeruitkomsten (eindtermen, doelen, kwalificaties). Het is dan ook belangrijk om leden van examencommissies hierin te professionaliseren.

Medezeggenschap:

We benadrukken dus dat de nut, noodzaak en wenselijkheid van het werken met leeruitkomsten sterk verschilt per doelgroep en per opleiding. De keuze voor de overstap van het werken met een samenhangend geheel van onderwijseenheden naar het werken met een samenhangend geheel van leeruitkomsten (of een gemengde variant) zou daarom gebaseerd moeten zijn op een analyse van de betreffende opleiding(svariant) en doelgroep die bediend wordt. Een belangrijke rol zou hierbij weggelegd moeten zijn voor de medezeggenschap, daarnaast is betrokkenheid van het docententeam van de betreffende opleiding van belang. In de memorie van toelichting van het huidige wetsvoorstel staat nu het volgende over medezeggenschap beschreven:

'Het uitgangspunt is dat de onderwijsinstelling, met instemming van de medezeggenschap, bepaalt voor welke opleidingen en varianten er gewerkt wordt met eenheden van leeruitkomsten.' (p. 7)

De rol van de medezeggenschap is nu onvoldoende uitgewerkt. Zo is niet geëxpliciteerd welk medezeggenschapsorgaan het instemmingsrecht heeft en op welke wijze het docententeam invloed heeft op de keuze tot het werken met leeruitkomsten. Het uitgangspunt moet zijn dat niet overgegaan kan worden tot het werken met leeruitkomsten, mits hier overeenstemming over is bereikt met het docententeam. Het instemmingsrecht op het niveau van de CMR of de deelraden/faculteitsraden volstaat dus niet. Instemmingsrecht zou moeten liggen bij de opleidingscommissie, die samen met het docententeam en de examencommissie tot een oordeel komt. Een wettelijk verankerd afwegingskader is vervolgens wenselijk, zodat de opleidingscommissie op basis daarvan een onderbouwd besluit kan nemen.

Bekostiging

Het is uiterst opvallend, dat ondanks de berekening van extra kosten die gepaard gaan met de overstap naar het werken met leeruitkomsten, er geen (extra)

financiële middelen beschikbaar worden gesteld voor opleidingen die gaan werken met dit nieuwe opleidingsmodel. Het werken met leeruitkomsten én de overstap hiernaartoe kost tijd en dus geld. Er zijn zorgen dat het werken met leeruitkomsten voor extra bureaucratie gaat zorgen en dit veel extra en onnodige werkdruk voor docenten kan opleveren. De werkdruk onder personeel in het hoger onderwijs is al enorm hoog, de overstap naar het werken met leeruitkomsten zou nog een extra belasting van docenten betekenen. Dit is absoluut niet wenselijk.

Inwerkingtreding

De wet gaat volgens het voorstel in op 1 juli 2022. Dat lijkt dat echt niet haalbaar gezien de punten van aandacht. Het experiment rond de leeruitkomsten is gestart in 2016, om een aantal zaken te gaan onderzoeken en uit te proberen, eerst alleen maar binnen de deeltijdse opleidingen, maar op aandringen van een paar hogescholen ook bij de duale versies. Met betrekking tot voltijdsopleidingen zijn echter nog geen experimenten of pilots gestart. Dit lijkt ons voorwaardelijk om ook wettelijk mogelijk te maken om in voltijdsopleidingen te gaan werken met leeruitkomsten.

Studieplan: aanscherping en verduidelijking artikel 7.14a

Er zijn nog enkele uitwerkingsvragen te stellen bij artikel 7.14a:

- Wat is betekenis van 'ten minste', wie bepaalt het aantal: de student of de opleiding?
- Het is niet helder wat nu exact dient te worden verstaan onder een 'opleiding met eenheden van leeruitkomsten', aangezien opleidingen ook kunnen kiezen voor een mengvorm.
- Het is niet helder wat onder 'overleg met de student' moet worden verstaan. Hoe vindt dit plaats, in hoeverre is er een format voor, wat zijn de rechten van de betrokkene, enz..

BSA

Het is ons onduidelijk waarom het uitbrengen van een advies waaraan een afwijzing is verbonden (het BSA), wordt losgelaten voor opleidingen op basis van eenheden van leeruitkomsten. Er is geen correlatie tussen de vormgeving en het doel van het geven van een studieadvies. Het draait erom dat er optie moet zijn om –zorgvuldig onderbouwd – studenten tegen zichzelf te beschermen als het gaat om het te lang blijven studeren zonder ooit een diploma te kunnen verwerven met negatieve gevolgen voor de student en maatschappij.